

GOTTFRIED VON STRASSBURG'UN "SOYLU KALPLER" DÜNYASI

Battal İNANDI

Ortaçağ klâsik Alman edebiyatının sınırlarını aşarak takip eden yüzyıllarda edebiyat ve sanat alanında motif olma özelliğini koruyan yegâne eser, Gottfried von Strasburg'un "Tristan und Isolde" romanıdır. Şairin tek eseri olan bu manzum roman, çeşitli yönleriyle filolojik araştırmaların konusu olmuş ve çeşitli şekillerde yorumlanmıştır. Biz de burada şairin anılan, eserinde üzerinde durduğu önemli kavramlardan biri olan "edele herzen" (soylu kalpler) kavramından yola çıkarak bir değerlendirme yapmak istiyoruz.

Edebiyat tarihçileri tarafından klâsik Alman edebiyatının "Yükselme Devri" (Blütezeit) olarak tanımlanan 1170 ve 1250 yılları arasında yazılan eserlerin hepsi aynı yıllarda doruk noktasına ulaşan "şövalye" ya da "saray" kültürünün ve dünya imajının tanıtılması ve benimsetilmesi amacına hizmet etmişlerdir. Heinrich von Veldeke, Hartmann von Aue ve Wolfram von Eschenbach hep bu yolda çaba sarfetmişlerdir. Ne var ki, bu gelenek daha o dönemde Gottfried von Strassburg tarafından terkedilmiş ve yerini takriben bir yüzyıl sonra kendini kabul ettirecek bir dünya görüşüne bırakmıştır: Asilzadeligi kişinin soyunda değil, ruhunda arayan bu görüş, daha 13. yüzyıl başlarında Gottfred'in "Tristan und Isolde" eserinde ifadesini bulmuştur. Zamanın asilzadelik anlayışı ile Gottfried'in kişizadelik anlayışı eserin bir çok yerinde birbiriyle adetâ kontrast teşkil etmektedir.

Buna uygun olarak Gottfried, eserinde iki dünyayı tanıtmaya çahşmıştır. Bunlardan biri saray dünyası, yani aristokratlar dünyası, diğeri ise ilk defa kendisinin "edele herzen" ifadesiyle tanımladığı "soylu kalpler" dünyasıdır. Kendisini de böyle bir dünyânın insanı olarak kabul eden şair, bunu eserinin kaleme almış sebeplerini açıklarken şöyle dile getiriyor:

1 Jost Trier: Gottfried von Strassburg. (Basıldığı yer:) *Weh als Geschichte*, Stuttgart 1961. 72. - 83. sayfalan arası, orada s. 75

ich kan mir eine unmüezekeit
 der werlt ze liebe vür geleit
 und edelen herzen zeiner hage,
 den herzen, den ich herze trage,
 der werlde, in die min herze siht.

(m. 45-49)

Burada kendilerinden olduğu soylu kalplerin, yani iç dünyalarını tanıdığı insanların beğenisini kazanmak için söz konusu eseri yazma külfetine katlandığını belirten şair, bundan sonraki mısralarda "*soylu kalpler*"le kimleri kastettiğini belirtmeden geçmiyor:

ine mine ir aller werlde niht
 als die von der ich hoere sagen,
 die keine swaere enmüge getragen
 und niuwan in vröiden welle sweben.

(m. 50-53)

Burada hiçbir ıstıraba katlanamayan ve sadece neşe içinde yaşamak isteyenlerle hiç kuşkusuz aristokratlara işaret eden Gottfried, eserinin konusunu oluşturan olayların bu tip insanları rahatsız edeceğini de sözlerine ilâve ediyor ve şöyle diyor:

Der werlde und disem lebene
 enkumt min rede niht ebene.

(m. 56-57)

Aristokratlar anlatılacaklardan huzursuz olacaklar, çünkü olayları kendi perspektifinden anlatacak olanın hayat felefesi onlannkinden tamamen farklıdır:

ir leben und meinez zweint sich.

Gottfried, buraya kadar aktardığımız açıklamalarından da anlaşıldığı gibi, bir aristokrat değildir. Hangi zümreye mensup olduğu hakkında da kesin bir bilgi mevcut değildir. Gerek çağdaşları tarafından, gerekse kendisinden sonrakiler tarafından hep "*üstat*" (meister) unvanıyla anılmıştır. Oysa şövalye kökenli çağdaşlarının adları soylulara mahsus olan "*her*" (bey, şövalye) unvanıyla birlikte zikrediliyor. Meselâ, 12. yüzyılın ikinci yansında yaşamış olan *Konrad von Stoffeîn*, tanınmış şairlerin adlarını sıralarken bu hususa dikkat etmektedir:

meister Gotfrit und *her* Hartmann
 von Eschenbach *her* Wolfram²

² Bkz. Günther Schweikle: Dichter über Diether in der mittelhochdeutscheu Literatur. Tübingen (Deutsche Texte 12), s. 59

Ancak şunu da hemen belirtmek gerekir ki, "meisier" o devirde sadece "üstat" anlamında kullanılmamış, aynı zamanda bir zanaatı icra eden, yani "usta" anlamında da kullanılmıştır. Kelimeye bu son anlamıyla özellikle 13. yüzyılda rastlanmaktadır. Nitekim Gottfried'in kendisi de eserinin bir yerinde "meister"i bu anlamda kullanmaktadır³. Bunlardan başka kelimenin üçüncü bir anlamı daha vardır ki, o da akademik unvanla ilgilidir: Bilindiği gibi, "meisfer" kelimesi, Latince "magister" kelimesinin almancaştırılmış şeklidir ve belli bir alanda uzmanlaşmış kişilere verilen bir unvandır. Gottfried'in "hukuk ve teoloji"⁴ öğrenimi gördüğü dikkate alındığında böyle bir varsayım akla daha yakın gelmektedir. Ne varki bu da onun mensubu olduğu sınıfı tayin etmekten uzak olup, sadece gerçek mesleğinin Ortaya çıkardmasında bir, çıkış noktası olarak değerlendirilebilir. Bu meslek, bir kilise veya manastır okulunda öğretmenlik olabilir.⁵ "Tristan und Isolde"deki eğitici unsurlar ister istemez dikkatleri bu noktaya çekmektedir. Aynı şekilde eserin dinî içeriği de bu varsayımdan yanadır.

Gottfried von Strassburg, çağdaşlarının aksine eserinin hiçbir yerinde sosyal sınıfıyla ilgili açıklamalarda bulunmaz. Fakat eserdeki bazı ipuçlarının değerlendirilmesi sonucunda onun elit halk tabakasından biri olduğuna kanaat getirilebilir. Şehirli olması sebebiyle daha özgür bir hava içinde büyümüştür. O devirlerde sık sık kullanılan ve hukuk literatürüne de geçmiş olan "şehir havası özgürleştirir" (Stadtluft macht frei) sözü⁶, şehirli olan şairin nasd bir ortamda yaşamış olduğunu dolaylı da olsa açığa vurmaktadır. Strassburg'lu olması ise bu ilişki içinde daha özel bir anlam kazanıyor. Şöyle ki: imparator VI. Heinrich'in halefini tayin etmek için *Staufer* ve *Welf* aileleri arasında başlayan taht kavgasında Strasburg'lular, *Staufer* tarafını tutmuşlar ve buna karşılık bu mücadelenin galibi Philipp von Schwaben tarafından kendilerine 1205 yılında özel nitelikte bir özgürlük belgesi verilmiştir. Gottfried, romanını 1210 yılı civarında yazdığına göre yerlisi olduğu Strassburg şehrinin- bu özgür havasını teneffüs etmiş ve bu hava içinde düşüncelerini dile getirmiştir.

Gottfried'in sosyal statüsü ile ilgili bu kısa açıklamadan sonra şimdi asd konuya dönüyoruz. Makalemizin başında şairin anılan man-

3 m. 4736

4 Jost Trier, a.e., s. 73

5 Bkz. Tristan, Reclam, 1981, c. I I I (Kommentar), Nachvor von Rüdiger Krohn, s. 213.

6 Bunun için bkz. Heinrich Mitteis: Die Rechtsidee in der Ge9chichte. (Gesammelte Abhandlungen und Vortraege), Weimar 1957, s. 708-723.

zum romanında iki ayrı dünyayı tanıtmaya çalıştığını belirtmiştik. İşte eserin konusunu oluşturan olaylar, birbirinden farklı bu iki dünya insanların birlikte yaşamasından ortaya çıkan sürtüşmelerden ibarettir. Bu sürtüşmelerin temelinde hiç şüphesiz onları yaratanların toplumsal değer anlayışları yatmaktadır ki, bunların da en önemlileri "evlilik" (e, Ehe), "aşk" (minne, Liebe), "sadakat" (trhrve, Treue) ve " itibar" (ere, Ansehen) gibi kavramlardır.

Kral Marke'nin şahsında ifadesini bulan "devlet ve yasalar"⁷ ile bu yasalara uygun davranmak isteyen, fakat başarılı olamayan Tristan arasında ortaya çıkan anlaşmazlık, bireysel düzeyde bir anlaşmazlık olmayıp zamanın feodal düşünce tarzıyla Gottfried'in geliştirdiği "*soylu kalpler*" ideolojisi arasında baş gösteren bir çatışmayı sembolize etmektedir. Ancak şunu da hemen belirtmeliyiz ki, Gottfried bazı yorumcuların bu konudaki görüşlerinin aksine evlilik düzeninin ihlal edilmesini hoş karşılamamakta ve böyle bir düzenin kutsallığına gönülden inanmaktadır. Bunun bilincinde olarak evliliği "tanrı tarafından konulan düzen" (gotes e)⁸ şeklinde tanımlamıştır. "Göüül sevgisi" ise bu düzenin esasını teşkil etmektedir. İşte onun asıl hoş karşılamadığı şey, evliliğin böyle bir esastan yoksun olmasıdır. O, karşılıklı gönül sevgisini dikkate almadan yapılan Marke- Isolde evliliğini, toplumsal normlara uygun yapıldığı halde, meşru görmemektedir. Eserin bir yerinde "bebe reht" (sevginin hakkı) ve "der minne e" (aşkın kanunu) gibi ifadeleri kullanarak evlilik düzeninin ayakta durmasını sağlayan ve onu meşrulaştıran ilkelere dikkati çekmiştir. Evhlik gibi kutsal bir müessesenin sadece toplumsal yasalarla, başka bir deyişle biçime dönük yasalarla meşrulaştırılmayacağına işaret eden şair, Marke ve Isolde arasındaki evliliğe daha başından beri karşı çıkmıştır. O, bu arada zamanın, özellikle feodal toplumun aşk anlayışını da eleştirmeden geçmemiştir: Feodal toplumda seven ve sevilen arasındaki aşk ilişkisi, efendi ile uşak arasındaki ilişkinin paralelidir. Bir şövalye veya serf soylu kadına olan sevgisini ancak ona hizmet etmekle gösterebiliyor ve böyle bir sevgi ona hiçbir zaman evlenme hakkını vermiyor.⁹ Böyle bir toplumda aşktan söz edilemeyeceğini belirten şair sözlerine şöyle devam ediyor:

7 J. Trier, a.g.e., s. 78

8 Bkz. m. 8187

9 Hans Fromm: Der Deutsche Minnesang. Darmstadt 1961. Orada bkz. F. Neumann: Hohe Minne, s. 181, 196, özellikle s. 188-189

wirn haben an ir niwan daz wort:
 uns ist niwan der name beliben,
 also verwortet und vernamet,
 daz sich die mü ede ir namen schamet
 und ir daz wort unmaeret.

(m. 12282-87)

Şairini burada birinci çoğul şahıs anlatımdan yararlanarak yaptığı genellemenin hedefi, hiç şüphesiz içinde yaşadığı feodal toplumdur. Sözlerinin başka bir yerinde de "aşkı aldatan bizler" (m. 12311-312) diyerek toplumda hâkim olan aşk anlayışını yermiştir. Nitekim Marke'nin Isolde ile evlenmesinde tamamen feodal çıkarlar gözetilmiştir. Kralın isolate ile evlenmesinde ısrar eden baronlar, böyle bir evlilikten iki şey bekliyorlar. Birincisi, bu evlilik Kral Marke ile Kral Gurmun arasındaki düşmanlığı sona erdirecek ve iki saray arasında barışı sağlayacak, ikincisi ise, bu evlilik sayesinde Marke, İrlanda üzerinde veraset hakkına sahip olacaktır. Çünkü, Gurmun'un Isolde'den başka çocuğu yoktur. Görüldüğü gibi, bu evlilik karşılıklı sevgiden uzak ve tamamen politik amaçlar uğruna yapılmıştır, işte Gottfried'in bu evliliğin meşruiyetine inanmamasının bir sebebi de budur.

Gottfried von Strassburg, "Tristan und isolate" romanında "aşk" kavramından hareket ederek toplumsal kuralların her zaman etkili olamadıklarını, onları aşan, hatta temelinden sarsan fizikötesi güçlerin olduğuna işaret etmiştir. Aşkı kendi doğal yasaları (liebe reht, der minne e) içinde değerlendiren şair, onu yaşayanları toplumla ihtilaf içinde göstermek suretiyle doğa ve toplum yasalarını adetâ yüzleştirmiştir. Bütün mesele, yaratılış özelliklerine göre davranan bireyin zorunlu olarak toplum yasalarını ihlal etmesinden ibarettir. Gottfried, hukuk ilmiyle de uğraşmış biri olarak¹⁰ doğa yasalarının ihlal edildikleri anda yürürlüğe girdiklerinin bilincindedir¹¹. Şair bu konuyu toplumsal yasalara uygun olarak yapılmış olan Marke-Isolde evliliği ve doğa yasalarına göre cereyan eden Tristan-Isolde aşkıyla çarpıcı bir şekilde işlemiştir.

Gottfried'e göre soyluluk sadece yaratılış özelliklerine uygun davranmak demek değildir, bilgi ve kültür de bunu tamamlayan başlıca iki önemli unsurdur. O, saray dışından biri olduğu halde bilgi ve kültü-

10 Bkz. dipnot 4

11 Heinrich Mitteis: Das Recht als Waffe des Individuums. (Basıldığı yer:) Heinrich Mitteis: Die Rechtsidee in der Geschichte. Gesammelte Abhandlungen und Vorträge. Weimar 1957. s. 525

rü sayesinde bu topluma hitab etme imkânım bulmuştur. Aynı şekilde eserin kahramanı Tristan da bilgi ve kültürü sayesinde Marke'nin sarayında, tanınmadığı halde kabul ve takdir görüyor. Şunu da belirtelim ki, Gottfried bilgi ve kültürü bireyin toplumla kaynaşmasını sağlayan iki önemli dış faktör olarak görüyor. Tristan için de bu böyle olmuştur. Ancak bilgi ve kültürün bir sonucu olarak gerçekleşen kaynaşma yüzeyde kalıyor ve kahramanın yaradılış özelliklerine uygun davranış güdüsünün hâkim olduğu iç dünyasındaki farklılık maalesef devam ediyor. Böylece Tristan biri dıştan, diğeri ise içten gelen iki baskı arasında kalmıştır. Bunlardan birincisi toplumsal, ikincisi bireysel niteliktedir. İsolde'yes aşık olduktan sonra dış baskıyı önce dengeleyen, daha sonra ise bu dengeyi bozan bir iç baskının etkisinde görüyoruz Tristan'ı. Bu iç baskı, Marke-Isolde evliliği ile ihlal edilen doğa yasalarının tepkisi şeklinde yorumlanabilir. Daha önce işaret ettiğimiz gibi, bu evlilik karşılıklı gönül sevgisini (herzeliebe) şart koşan "aşkın kanunu"na (liebe reht, der minne e) aykırı olarak yapılmıştır. Bu şekilde yürürlüğe giren "aşk kanunu" Tristan'ı toplumsal normları ihlale zorlarken onu "sadakat" ve "itibar" gibi toplumsal değerlerin direnişiyle karşı karşıya bırakıyor. Şair, "aşk", "sadakat" ve "itibar" kavramlarının ifade ettiği gücü vurgulamak amacıyla onları kişileştirerek (personifiziert) kullanıyor (Minne, Triuwe, Ere). Aşk şarabından (Minne-trank) sonra Tristan üzerinde etkili olmaya başlayan bu güçler arasındaki çatışmayı şöyle dile getiriyor Gottfried:

der getriuwe der haete
zwei nahe gendiu ungemach:
swenne er ir under ougen saçlı,
ünde ime diu süeze Minne
sin herze ünde sin sinne
mit ir begunde seren,
so gedahter ie der Eren,
diu in nam danne der van.
hie mite so kertin aber an
Minne (...) der muose er aber gevolgec sin.
si tet im me ze leide
dan Trhnve ünde Ere beide.

(m. 11756-72)

"Tristan"da işlenen "aşk" kavramı, Xenja von Ertzdorff'un belirttiği gibi, hem mutluluğu, hem de ıstırabı ifade ediyor¹². Kavramın bu iki yönlü yapısı, daha doğrusu bu çelişkili yapısı onun hem toplumsal, hem de bireysel olmasından kaynaklanıyor. Şöyle ki: Aşk ilişkisi içinde bulunan birey her ne kadar mutluluk duyuyorsa da, bu mutluluk toplumsal değerlerin baskısı altında aynı anda ıstıraba dönüşüyor ve sonuç olarak bireyde iki türlü çatışmaya yol açıyor. Bunlardan birincisi, bireyin kendi iç dünyasında mutluluk ile ıstırap arasında cereyan eden ruh hali, ikincisi ise bireyi aşan ve onu toplumla karşı karşıya getiren durumdur. Şair böyle bir durumda çağdaşlarının yaptığı gibi bir orta yol aramaz ve böyle bir şeyi insan hayatında öteden beri varolan doğal bir şey olarak kabul eder.

Üzerinde duracağımız ikinci kavram "itibar" (ere, Ehre, Ansehen) kavramıdır. Eserin tümünde genel olarak dışa dönük bir rol oynayan bu kavram¹³, çeşitli açılardan yorumlanmıştır. Eserin girişinde Tristan'ın babası Riwalin'in sahip olduğu erdemler sıralanırken (bkz. m. 245—247), "itibar" bireyi tamamen aşan toplumsal boyutlu bir erdem olarak vurgulanıyor. "İtibar" kavramındaki bu dışa dönüklük, Tristan ve Rual'ın "kılıç tevcihi" (Schwertleite) töreni için giydikleri giysilerle ilgili olarak yapılan alegorik tasvirde (m. 4551-80) estetik bir anlam kazanıyor.

Tristan ve Isolde, aralarındaki aşka rağmen toplumdaki itibarlarını korumak, dolayısıyla aşklarıyla toplumun itibar anlayışı arasında bir denge kurmak için gereken çabayı göstermektedirler. Aşk mağarasında (Minnegrotte) toplumdan tamamen uzak ve başbaşa yaşadıkları halde, toplumdaki itibarlarını düşünmeleri, itibar kavramının toplumsal baskı niteliğini açık bir şekilde ortaya koyuyor.

Soylu kalpler üzerinde sürekli etkisi olan diğer bir toplumsal değer kavramı da "sadakat" tır. Bu kavram eserin bazı yerlerinde "itibar" kavramının bir ögesi, bazı yerlerde de ondan tamamen ayın olarak düşünülmüş ve kullanılmıştır. Ama ikisi arasında nedensel bir ilişkinin mevcut olduğu da inkâr edilemez. Ancak "sadakat" düzene ve yasalara riayeti gerektirdiğinden ayrıca özel bir anlama da sahiptir. Bu açıdan

12 Xenja von Ertzdorff: Die hafische Liebe in "Tristan" Gottfrieds von Strassburg. (Basıldığı yer:) Staufferzeit (Geschichte, Literatur, Kunst), hrsg. von Rüdiger Krohn u.a. Stuttgart 1979. Orada s. 349-359, özellikle s. 359.

13 Bkz. Georg Kefferstein: Entwertung der höfischen Gesellschaft in "Tristan" Gottfrieds von Strassburg. Germanisch-Romanische Monatsschrift 24 (1936), H. 11/12 s. 421-44Ç. Özellikle s. 431

ele alındığında Tristan ve Isolde arasındaki aşk, Marke ve Isolde arasındaki evliliği tehdit eden bir faktör olarak karşımıza çıkıyor. Şunu da belirtmek gerekir ki, Tristan ve Isolde aşk ilişkisi içinde birbirine gereken sadakati göstermektedirler. Zaten böyle bir sadakat "aşk kanunu" nun bir gereğidir. Bu anlamda Tristan ve Isolde'nin sadakatsizliği söz konusu değildir. Ne var ki, bu sadakat diğer taraftan Marke-Isolde evliliğini sarstığından toplumsal normlara göre sadakatsizliği ifade etmektedir. Bu durum karşısında şairin takındığı tavır nedir? Aşağıda bu sorunun cevabını bulmaya çalışacağız.

Gottfried von Strassburg, Tristan ve Marke arasında Isolde'den dolayı ortaya çıkan anlaşmazlıkta kahramanını savunmakta ve ortaya çıkan durumdan onu sorumlu tutmamaya özen göstermektedir. Tutumu, esas itibarıyla Marke'yi suçlu, Tristan'ı ise suçsuz göstermek yönündedir. Marke'nin Tristan ve Isolde tarafından aldatılıp aldatılmadığı sorusuna şu cevabı veriyor:

wem mag man nu diu schulde geben
 umbe daz erlose leben,
 daz er susu mit ir haete?
 wan zware er missetaete,
 daz er ez Isote seite
 ze keiner trüegehte:
 weder sin truoc in noch Tristan.

(m. 17753-59)

Buna göre suçlu olan ne Tristan'dır, ne de Isolde. Suç Tristan'ın Isolde'yi sevmesinde değil, aksine Marke'nin sevmesindedir (bkz. m. 17760-63). Kral Marke'nin bir çok tecrübeden sonra Isolde taraf nidan sevilmediğini öğrenmesine rağmen, onu sevmeye direnmesi (17763), şair tarafından eşyanın tabiatına ters düşen bir davranış olarak görülüyor. Çünkü Marke'nin davranışı, "aşk kanunundan başka bir ahlâk tanımayan"¹⁴ Gottfried için son derece olumsuz ve haksız bir davranıştır.

Şaire göre insan ilişkilerinin sürekli ve sıhhatli olmasında "sadakat" m önemli bir yeri vardır. Sadakatsizlik ilişkileri zedeler, kaynaşma yerine çözülmeye yol açar. O, bu anlayış içinde Marke-Tristan anlaşmazlığında sadakatsizliği daha çok Marke'de görür. Ona göre sadakatsizliği ilk önce gösteren Marke'dir. Çünkü Marke daha önce Tris-

14 Friedrich Ranke: Tristan und Isolde, München 1925. Alıntı s. 198

tan'a evlenmeyeceğine ve onu kendine tek varis olarak kabul edeceğine dair yemin etmişti (m. 4461-69, 5152-67, 8358-64). Fakat daha sonra toplumsal baskı ile de olsa evlenerek sadakatsizliğini ortaya koymuştur. Marke'yi sadakatsizlik göstermeye iten toplumsal baskı, Tristan'da yerini metafizik bir baskıya bırakmıştır. Bu bakımdan Tristan da en az Marke kadar suçsuzdur. Gottfried, Gandin-epizotunda (m. 13106-423) Marke'yi suçlu, Tristan'ı ise haklı göstermeye çalışmıştır: Tristan'ın yokluğunda saraya gelen İrlandalı Prens Gandin, çok sevdiği Isolde'yi Kral Marke'den hiçbir direniş ile karşılaşmadan alıp götürüyor. Çünkü, Marke konuk prense karşı koyacak ve itibarını koruyacak gücü ne kendisinde ne de çevresinde bulabiliyor:

Der küneec der sach her und dar
und nam allenthalben car,
ober er ieman möhte han,
der in getröste bestan.
nun was dan nieman
der sin leben an eine wage wolte geben.

(m. 13243-48)

Saraya dönen Tristan, hemen Gandin'in peşine takılır ve Isolde'yi aldıktan sonra Kral Marke'ye tekrar geri getirir. Bu, Tristan'ın şiddetli aşkına rağmen Isolde'yi Marke'ye ikinci getirişidir. Bu anlamda Tristan sadık biridir. Kısaca, şair bu vesileyle Marke'nin Isolde'ye gereken önemi vermediğini ve Tristan'ın olaya müdahalesiyle Isolde'nin gerçekten kime ait olması gerektiği konusunda kararı dinleyicilerine (veya okuyucularına) bırakıyor. Marke'nin Isolde'ye karşı tutumu, bu çerçevede içinde yaradık özellikleri olarak tanımlayabileceğimiz doğa yasalarına ters düşmektedir.

Marke'nin yaradık özelliklerine ters düşen bir başka davranışı da onun Isolde'yi sürekli olarak gözetim (huote) altında tutmasıdır (m. 17858-924). Şair bu konuda yaptığı yorumda, kadının yaradık özellikleri üzerinde önemle durmakta ve kadının kocası tarafından gözetim altında tutulmasını haksızlık (unreht) olarak nitelendirmektedir (m. 14252-260). Kadının yaradık itibarıyla çok hassas olduğunu belirten şair, onun haksızlığa uğradığı anda "itibar"a hiçbir anlam vermediğini ve erkeğin böyle bir duruma meydan vermemesi için her şeyden evvel "kendisine ve karısına güvenmesi" (m. 17911-14) gerektiğini öneriyor. Böyle bir güven, kadının davranışlarında "ölçsüzlük" (unmaze) yerine "ölçü"yü (maze) tercih etmesini sağlar. Sözlerini şöyle bitiriyor Gottfried:

huote ist ein übel minnen site
 (...) daz wip ist gar dar mite verlorn.

(m. 17928-24)

Burada gözetimi (huote) sevginin kötü bir tarzı olarak niteleyen şair, bunun etki yerine tepki yarattığını belirtmeden geçmiyor:

man tuot der manegez durch verbot,
 daz man ez gar verbaere,
 ob ez unverboten waere.

(m. 17928-30)

Böylece meseleye sadece şekil bakımından değil, onu yaratanların yaradılış özelliklerini de dikkate alarak bakan Gottfried von Strassburg, adetâ bir ruhbilimci gibi davranmaktadır.

Gottfried'in feodal toplumun aşk anlayışını eleştirdiğini daha önceki sayfalarda belirtmiştik. Şair bu eleştirisini daha sonra Marke'nin şahsında yoğunlaştırır. Marke'nin îsolde'ye karşı duyduğu sevginin şehvetten kaynaklandığını ima eder¹⁵. Çünkü Marke'nin gözünde Isolde herhangi bir kadındır ve böyle olması da yetiyor. Bu anlayışladır ki, Isolde'nin Brangaene ile değiştirildiğini fark bile etmez. Çünkü:

in duhte wip alse wip
 er vant ouch die vil schiere
 von guoter maniere.
 me was ein als ander.

(m. 12666-69)

Marke böyle bir anlayışa sahip olduğu için, Tristan ve Isolde'nin buluşmalarını yasakladığı halde, onların birbirlerini hâlâ neden sevdiklerini anlayamaz:

ich han iuch an den libe
 so dicke gesundert,
 daz mich ez iemer wundert,
 daz ir solange und aile zit
 des herzen so gemeine sint.

(m. 16566-70)

Onun şehvete dayanan sevgi anlayışı ile ilgili başka bir örnek de, bir av esnasında Tristan ve Isolde'yi mağarada uyurken gördüğü zaman

15 Geniş bilgi için bkz. Rüdiger Krohn: Erotik und Tabu in Gottfrieds "Tristan". König Marke. (Basıldığı yer:) Staufferzeit. Geschichte. Literatur. Kunts. hrsg. von Rüdiger Krohn u.a. 1977. Orada s. 362-376

duyduğu şiddetli arzu ve şehvettir ("geluste ünde gelange", m. 17571-800). Gottfried, sadece cinselliğe dayanan böyle bir sevgi anlayışını ayrıntılı bir şekilde eleştirmiştir (m. 17723, 17816).

Buraya kadar anlatılanlardan anlaşıldığı gibi, Marke-îsolde evliliğinde gerçek sevgiye yer verilmemiştir. Gottfried'in evliliğin temeli olarak kabul ettiği gönül yakınlığı burada söz konusu değildir. Bunun için şair, Marke-Isolde evliliğinin içine düştüğü krizi doğal karışmaktadır. Îsolde'nin zina suçu ile yargılandığı mahkeme huzurunda suçsuzluğunu kanıtlayabilmesinin sırrını burada görür.

Toplum yasalarına göre Îsolde kocasını aldattığı için suçludur ve ölüm cezası talebiyle dinî bir mahkemeye sevk edilir. Bunun üzerine Tristan saraydan kaçır. Îsolde, ona nerede ve nasıl yargılanacağını bildirir. Bundan başka îsolde ona bir de mesaj yollar. Buna göre Tristan bir din adamı kılığında bürünecek ve îsolde'nin kayıktan ineceği yerde bulunacak, gerektiğinde inmesine yardım edecek. Tristan buna uygun olarak davranır ve îsolde'ye inmesi için yardım ederken, kasıtlı olarak tökezler ve kollarında Îsolde olduğu halde yere düşer. Îsolde, mahkeme huzurunda kocasından ve sahilde çoğunluğun şahit olduğu din adamından başka hiç kimsenin kolları arasında bulunmadığına dair yemin edebilmek için böyle bir oyuna başvurur. Mahkeme heyetinin isteği üzerine yemin eder (m. 15706-20) ve kor demiri elleriyle yakalayarak kaldırır. Sonuç herkes için şaşırtıcıdır: îsolde, suçsuz olduğu için elleri yanmıyor (m. 15731-32). Gottfried von Strassburg, bunu şu şekilde yorumluyor:

da wart wol geoffenbaret
 und al der werlt bewaeret,
 daz der vil tugendhafte Crist
 wintschaffen else ein armel ist:
 er vüegēt ünde suochet an,
 da manz an in gesuochen kan,
 else gevuoge und else wol,
 else er von allem rehte sol.
 erst ailen herzen bereit,
 ze durnehte und ze trüegeheit.
 er ist ie, swie so man wil.
 daz'war wol offenbare schin
 an der gevüegen künigin:
 die generte ir trüegeheit

und ir gelüppeter eit,
der hin ze göte gelazen was,
dazs an ir eren genas.

(m. 15733-750)

Araştırmacılar, Gottfried'in bu yorumundan hareket ederek onun Tanrı imajı hakkında çeşitli görüşler ileri sürmüşlerdir. Maria Bindschedler, Gottfried von Strassburg'un "aşk ve itibar arasındaki gerilim"-den¹⁶ kaynaklanan soruna sanatçı ve ahlâkçı perspektifinden baktığını söylüyor ve burada söz konusu olan "ilahî hüküm" (Gottesurteil) sahnesinde Tanrıya hakaretin kesinlikle düşünülmediğini belirtiyor ve şöyle devam ediyor: "Tristan ve Isolde, aşkları ile sarayın ahlâk kuralları arasında bir denge kurmak için ellerinden geleni yapmaya hazırdırlar. İşte bu noktada Tanrı onlara diledikleri yardımı gösteriyor ve kendini saraya özgü bir Tanrı olarak kabul ettiriyor."¹⁷

Buna karşılık Heinz Scharschuch, şairin söz konusu yorumunda zamanın "dogmatik batd inancı"na¹⁸ saldırdığını ve Tanrının yalan yere yemin ettiği kesin olan îsolde'yi korumasını "aşk yalanı ortadan kaldırır"¹⁹ şeklinde izah ediyor. Gene aynı sahneden hareketle Wilhelm von Dilthey, Gottfried için şunları söylüyor: "Hayatın ve dünyanın kilise ve Hristiyanlık ülküleri açısından yorumlanması onun için söz konusu değildir."²⁰ Şairin bu yorumunda Tanrı imajı üzerinde durduğu inkâr edilemez. Buna bakarak onun bir ateist olduğu da ileri sürülemez. O, aynı şekilde Tanrıyı dünya işleri dışında düşünen bir deist de değildir. Çünkü eserin bir çok sahnelerinde Tanrı fiilen dünya işleri içindedir²¹. Öyle ise, Gottfried Tanrıyı nasıl tasavvur ediyor? Yorumunda geçen şu mısra sorumuza ışık tutuyor:

"Er (Gott) ist ie, swie so man will"
(O, yani Tanrı çoğunlukla arzu edildiği gibidir.)

Görüldüğü gibi, şair Tanrıya tamamen öznel açıdan bakmaktadır. Böyle bir bakış açısı o devir insanı için yabancı olmakla beraber daha

16 M. Bindschedler: Gottfried von Strassburg und die höfische Ethik. Beitrage zur Geschichte der deutschen Sprache und Literatur 76 (Halle 1955). 1. - 38. sayfalan arası, alıntı s. 38
17 a.y. s. 31

18 H. Scharschuch: Gottfried von Strassburg. Germanistische Studien, H. 197, Berlin 1938. s. 117

19 A.e. a.s.

20 W. Dilthey: Von deutscher Dichtung und Musik. Leipzig 1933. s. 131 ve 135

21 Meselâ, m. 5867-6890, 61100, 6780

sonraki yüzyıllarda etkili olmaya başlayan hümanist anlayışın bir pırıltısı niteliğindedir. Bu anlamda şair, yaşadığı zamanın nesnel Tanrı imajını eleştirmiş olabilir. Ancak burada şair için önemli olan Tristan ve Isolda arasındaki aşk ilişkisinin Tanrı tarafından tasvip edildiği hususudur. O, aşk kavramını ilahîleştirmiştir: *gotinne Minne* (Tanrıça Aşk). "Minne" (aşk) kavramının böyle bir çerçeve içinde kişileştirilerek kullanılmış olmasından hareket ederek Gottfried'in bir sevgi dinini vaaz etmeye çalıştığını iddia eden görüşler ortaya atılmıştır. Bizce onun burada kullandığı "gotinne Minne" kavramı, daha eserin girişinde zikrettiği "soylu kalpler" ideolojisine uygun bir kavramdır. O bununla "soylu kalpler" in Tanrı imajını yansıtmıştır. Onun burada tasavvur ettiği Tanrı imajı, kilisenin Ortodoks Tanrı imajından farklıdır. Böyle bir farklılık ise, şairin inanları kalplerine göre ayırmasının bir sonucudur. İşte Isolde'yi haklı çıkaran bu yeni Tanrı imajıdır.